

PERSPEKTIVE
IMPLEMENTACIJE
EVROPSKIH
STANDARDA U PRAVNI
SISTEM SRBIJE

KNJIGA I

ZBORNİK RADOVA

Priredio
Prof. dr Stevan Lilić

Beograd, 2011

Lektor i korektor
Irena Popović

Tehnički urednik
Zoran Grac

Korice
Marija Vuksanović

Priprema i štampa
Dosije studio, Beograd

ISBN 978-86-7630-341-0

Tiraž
500

Adresa redakcije
Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Centar za izdavaštvo i informisanje
Bulevar kralja Aleksandra 67
Tel./faks: 30-27-725, 30-27-776
e-mail: centar@ius.bg.ac.rs
web: www.ius.bg.ac.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
340.137(4-672EU:497.11)(082)

PERSPEKTIVE implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije : zbornik radova. Knj. 1 / priredio Stevan Lilić. – Beograd : Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2011 (Beograd : Dosije studio). – 302 str. ; 24 cm

Na spor. nasl. str.: Perspectives of Implementation of European Standards in Serbian Legal System. – Tekst lat. i ćir. – Tiraž 500. – Str. 9–10: Predgovor / urednik = Forward / editor. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Bibliografija uz većinu radova. – Summaries.

ISBN 978-86-7630-341-0

1. Ств. насл. на упор. насл. стр.

а) Право – Хармонизација – Европска унија – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 188354572

PRAVO IMUNITETA U PRAVU KONKURENCIJE – INSTRUMENT ZA BORBU PROTIV KARTELA –

Apstrakt

Pravo imuniteta podrazumeva da ako jedan od učesnika kartela sam prijavljuje postojanje kartelskog sporazuma i dobrovoljno otkrije informacije nadležnom organu za zaštitu konkurencije u vezi sa kartelom, može da očekuje da bude oslobođen od kažnjavanja ili da mu se umanjí očekivana novčana kazna. Pri tome, taj učesnik mora da ispuní uslove predviđene Zakonom o zaštiti konkurencije Srbije koji, u skladu sa pravom EU i uporednim pravom, reguliše pravo imuniteta.

Ključne reči: *Program imuniteta. Vertikalni restriktivni sporazumi. Komisija za zaštitu konkurencije. Karteli.*

1. Program imuniteta u pravu konkurencije

Konkurencija je oblik nadmetanja privrednih subjekata povodom proizvodnje i prodaje robe i pružanja usluga u privrednom životu. Kao značajan promotor aktivnosti privrednih subjekata, ona podstiče i promovíše takmičarski duh, borbu za kvalitet i optimalizaciju zarade. Međutim, konkurenti, privredni subjekti se, u uslovima razvijenog tržišta, često opredeljuju za ponašanje koje je suprotno zakonskim propisima i dobrim poslovnim običajima i tako postaju nelojalni konkurenti odnosno država mora, svojim zakonskim propisima, da reguliše njihovo ponašanje na tržištu, a kad je to ponašanje suprotno propisima, da ga sankcioniše.

Jedan od vidova ponašanja na tržištu, koji može da bude suprotan zakonskim propisima i dobrim poslovnim običajima jesu i koncentracije privrednih subjekata. Pod koncentracijama se u pravu konkurencije podrazumevaju sve promene koje dovode do spajanja, pripajanja, preuzimanja privrednih društava, tj. do statusnih promena privrednih društava, ali i do ostvarivanja kontrole, bez sprovođenja statusnih promena, nad određenim učesnikom na tržištu od strane drugog učesnika na istom tržištu.

Koncentracijom privrednih subjekata može da se umanjí konkurentna sposobnost drugih učesnika na tržištu povećanjem tržišne moći koncentri-

---

* Prof. dr Vesna Besarović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta *Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije*, koji podržava Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

sanih privrednih subjekata, koja se reflektuje rastom profita. Međutim, treba imati u vidu da koncentracije mogu da imaju i pozitivan učinak na privredni rast i na ekonomsku efikasnost time što, zbog ekonomije obima, mogu da dovedu do obaranja cena, pod uslovom da su efekti takvih koncentracija kontrolisani, a očekivanja učesnika u pogledu ostvarivanja profita umerena. To nas upućuje na uvođenje kontrole od strane ovlašćenog državnog, ali nezavisnog tela nad koncentracijama koje se sprovode ili treba da se sprovedu na određenom tržištu.

Predmet kontrole ovlašćenog državnog tela za primenu prava konkurencije su i restriktivni horizontalni sporazumi, koji, po svojoj sadržini, predstavljaju jedan od vidova koncentracije tržišne moći između učesnika na tržištu. To su sporazumi između učesnika na tržištu, konkurenata, koji posluju na istom nivou lanca proizvodnje ili prometa. Kada se konkurenti dogovore, na bilo koji način,¹ da prestanu da konkurišu jedni drugima i utvrde zajednička pravila poslovanja, nastaje kartel, kao sporazum kojim se ukida konkurentski odnos između učesnika kartela i oni počinju da posluju po jedinstvenim pravilima. Zaključivanje kartela ne izaziva bilo kakve statusne promene učesnika u kartelu, ali dovodi do uspostavljanja zajedničkih pravila poslovanja. To su najčešće utvrđivanje cene i količine proizvoda, geografske podele tržišta, učestvovanje na „nameštenim“ tenderima i licitacijama itd., sa krajnjim ciljem – sticanja monopolskog profita. Pošto pravo konkurencije zabranjuje kartele, to se njihovi sporazumi smatraju restriktivnim sporazumima u smislu prava konkurencije koji su zabranjeni i pravno ništavi. Kao zabranjeni sporazumi, oni su bez sudske zaštite u slučaju da jedan ili više učesnika u takvom kartelskom sporazumu ne poštuje odredbe sporazuma. Za zaključivanje takvih sporazuma predviđena je ozbiljna novčana kazna za sve učesnike u sporazumu. Zbog toga, učesnici kartelskih sporazuma na sve moguće načine skrivaju postojanje takvih sporazuma, što za nadležni organ koji vrši kontrolu prava konkurencije predstavlja veliki problem u praksi – pravovremeno otkrivanje kartelskog sporazuma.

Praksa u SAD i Evropskoj uniji pokazala je da se u otkrivanju kartela mora primeniti jedan poseban institut, nazvan „Leniency“ ili imunitet od kažnjavanja, koji podrazumeva da ako jedan od učesnika kartela sam prijavi postojanje kartelskog sporazuma i dobrovoljno otkrije informacije nadležnom organu za zaštitu konkurencije u vezi sa kartelom, može da očekuje da bude oslobođen od kažnjavanja ili da mu se umanjí očekivana novčana kazna. Nadležni organ, po otkrivanju kartela, sprovodi istragu i kažnjava ostale učesnika kartela, po zakonu.

Režim oslobađanja od obaveze plaćanja novčanog iznosa ima svoje poreklo u institutu zaštićenog svedoka, koji se pokazao korisnim u borbi protiv organizovanog kriminala, na primer, narko-kartela u američkoj pravnoj praksi. U samoj prirodi kartelskog sporazuma je tajnost; obično u zaključivanju sporazuma ili dogovora učestvuju samo najviši zvaničnici kompanija i mogu da budu i usmeni, radi težež otkrivanja i dokazivanja.

1 Način dogovora može da bude različit, od izričitog sporazuma učesnika, do prećutnih sporazuma i usaglašene prakse učesnika na tržištu.

Iskustvo u zemljama koje su uvele program imuniteta u svoje propise o zaštiti konkurencije pre Republike Srbije ukazuje na to da postoji nekoliko elemenata koji su odlučujući za uspeh ovog programa: zakon mora na jasan i jednostavan način da ukaže na to šta prijavitelj postojanja kartela dobija i na koji način može dati informaciju o tome nadležnom organu; prijavitelj mora da ima pravnu sigurnost u pogledu koristi koje ostvaruje prijavljivanjem kartela nadležnom organu; samo prvi prijavitelj ostvaruje punu korist od prijavljivanja, a ukoliko mu se pridruže i drugi učesnici kartela, oni mogu da očekuju samo umanjenje novčanih kazni.

Pri tome se ne sme dodeljivati imunitet ili smanjenje novčane kazne lideru ili inicijatoru kartela. Razlog je da odredba koja predviđa imunitet može da se lako izmanipuliše tako što firma koja želi da nanese štetu svojim konkurentima može da inicira stvaranje kartela, a zatim, pošto izvuče potrebne finansijske koristi iz kartela, da prijavi postojanje kartela i dobije dodatne privilegije od instituta imuniteta, a time nanese veliku štetu svojim konkurentima – učesnicima prijavljenog kartela.

Pravna sigurnost zahteva da program imuniteta mora strogo da štiti poverljivost osoba i firmi koje imaju korist od prijavljivanja, i to ne samo od ovlašćenog organa koji štiti pravo konkurencije već i od sudskih organa.²

Dodatni osnovni princip je da imunitet treba da se dodeli samo ako osoba koja to traži donosi značajne dokaze i saraduje sa ovlašćenim organom ne uništava dokaze i ne obaveštava ostale učesnike kartela o postupku koji se vodi. Svaki kandidat koji traži imunitet mora da podnese formalni zahtev, uz neophodne dokaze o postojanju kartela. Najznačajnije informacije koje kandidat za imunitet treba da dostavi jesu dokazi o komunikaciji između učesnika kartela u obimu koji je dovoljan da ovlašćeni organ može da pokrene istragu za prikupljanje dokaza. Osobi koja traži imunitet treba odmah dodeliti uslovni imunitet do okončanja postupka kada ovlašćeni organ donosi odluku o oslobađanju ili smanjenju kazne za učesnike u kartelu.

Treba reći i da su neke zemlje usvojile tzv. „Imunitet plus program“, kojim se predviđa da ako firma, osim toga što uživa program imuniteta, obezbedi i dodatne informacije o kartelima koji deluju na drugim ili povezanim tržištima, može da ima koristi od takvog prijavljivanja. U ovom slučaju potpuni imunitet može da se dodeli kandidatu koji je drugi ili treći u nizu, što znači koji ne uživa potpuni imunitet, ali koji je pružio takvu informaciju.

2. Program imuniteta u pravu Evropske unije

Antitrust reforma Evropske unije uvela je, od 1. maja 2004. godine, zajednička pravila koja su obavezna i za zemlje članice i za zemlje kandidate. Mogućnost sticanja imuniteta od kažnjavanja u slučajevima kartela predstavlja jedan od imperativa u pravu konkurencije EU. Evropska komisija je do-

2 Evropska komisija ograničava pravo uvida u spise koji sadrže informacije dobijene od kandidata za imunitet, informacija ne može da se kopira, može da se koristi samo u istražnom postupku itd.

nela Obaveštenje o imunitetu 2006. i ECN model o programu imuniteta da bi zemljama članicama omogućila efikasniju implementaciju programa imuniteta.³ Rezultat se ubrzo manifestovao povećanjem broja uspešno sprovedenih istraga kartela. Preko polovina slučajeva koji se odnose na istragu kartela, između 2005. i 2008. godine, bilo je pokrenuto od podnosilaca zahteva za oslobađanje od kazne. Osim toga, Evropska komisija, kao nadležan organ za sprovođenje istrage, ostvarila je značajne uštede u resursima jer su prijavioci sami dostavljali dokaze ili značajan broj dokaza.

Osim toga, postojanje prava na imunitet igra važnu ulogu u prevenciji zaključivanja restriktivnih sporazuma i dogovora koji imaju za cilj formiranje kartela, jer uvek postoji rizik da će jedan ili više učesnika u kartelu odlučiti da se pozove na imunitet prijavljujući ostale učesnike. Novčane kazne koje Evropska komisija izriče su veoma visoke – jednom učesniku u kartelu je, na primer, izrečena kazna od 896 miliona evra. Može se zaključiti da javni interes u otkrivanju i kažnjavanju kartela, a time i u smanjivanju broja kartela na jedniom tržištu, prevazilazi javni interes da se svi učesnici u kartelu kazne istom merom.

Institut prava na imunitet u Evropskoj uniji unapređuje se i dalje. Tako je osnovana Evropska mreža za konkurenciju (European Competition Network) koja je objavila Model režima oslobađanja (Model Leniency Programme) 2006. godine. Sve zemlje članice EU, a time i članice Evropske mreže, harmonizovale su svoje propise o pravu na imunitet prihvatajući opšte principe iz Modela režima oslobađanja. Model režima nije obavezujući dokumenat za zemlje članice, ali predstavlja značajan instrument u harmonizaciji prava EU.

Međutim, iako u svim zemljama članicama postoji pravo na imunitet u pravu konkurencije, to pravo se donekle razlikuje, zavisno od zemlje u pitanju. To dovodi do toga da, ukoliko je reč o kartelu koji prevazilazi nacionalno tržište (kada se, na prvom mestu, i primenjuju pravila komunitarnog prava), učesnik koji hoće da se pozove na pravo imuniteta treba da prijavi kartel nadležnim organima za konkurenciju u više zemalja članica. Tada se manifestuju razlike, koje nisu velike, ali koje postoje u pravnom režimu prava na imunitet zemalja članica. Zbog toga je usklađivanje propisa u ovoj materiji jedan od prioriteta komunitarnog prava.

Nedavno je Evropska komisija naložila američkoj kompaniji „Pacific fruit“, jednom od najvećih veletrgovaca bananama koje se prodaju pod žigom „bonita“, da plati kaznu od 8,9 miliona evra zbog nameštanja cena ovog južnog voća. Komisija EU je zaključila da su dva najveća uvoznika i prodavca banana u Evropskoj uniji – „Čikita“ i „Pacific fruit“ – formirali kartel i nameštali cene banana od juna 2004. do aprila 2005. godine, čime su prekršili antimonopolske propise EU koji zabranjuju karte i restriktivnu poslovnu praksu. Kompanije su svake nedelje određivale maloprodajne cene banana i razmenjivale informacije o količinama i time nanele štetu potrošačima u EU. Međutim, kompanija „Čikita“ je prijavila Komisiji postojanje kartela i time je

3 Commission Notice on Immunity from fines and reduction of fines in cartel cases, 2006/C 298/11.

izbegla plaćanje novčane kazne. Ovo je drugi slučaj kartela u trgovini banana u Evropskoj uniji. Komisija je u oktobru 2008. godine kaznila američku kompaniju „Doul fud“ i nemačku kompaniju „Vajhert“ sa 60 miliona dolara zbog nameštanja cena. „Čikita“ je i tada bila učesnik u kartelu, ali nije bila kažnjena jer je prva obavestila Komisiju. U suprotnom, izračunato je da bi ta kompanija platila 83 miliona evra na ime novčane kazne za učestvovanje u kartelu.⁴

Ovde se može postaviti pitanje oportuniteta programa imuniteta, naime, da li se, kada se jedna velika kompanija javlja kao učesnik u kartelima koje zatim prijavljuje i to se ponavlja, tu ne radi o nečemu drugom! Zbog toga je veoma važno ko je inicijator pojedinačnog kartelskog sporazuma jer se program imuniteta ne sme primeniti na kompaniju inicijatora.

3. Iskustvo SAD i zemalja regiona sa institutom imuniteta

Američki nadležni organ za zaštitu konkurencije, Departman Ministarstva pravde SAD za konkurenciju, sprovodi veliki broj istraga među učesnicima kartela i prvi je pravni sistem koji je uveo pravo imuniteta u pravu konkurencije, 1993. godine. Podaci govore da je do 2010. izrečeno novčanih kazni u vrednosti od 2,3 milijarde dolara i da je značajan broj rukovodilaca kartelnog poslovanja osuđen na vremenske kazne. Pre uvođenja prava na imunitet, nadležnom organu je trebalo mnogo više vremena da otkrije karte i restriktivne porazume, uz angažovanje značajnih finansijskih sredstava. Zbog toga se od 1993. godine, kada je u američki pravni sistem uveden institut oslobađanja od novčanih kazni, aktivnost nadležnog organa u oblasti otkrivanja kartela višestruko povećala. Naravno, nije uvek moguće naći učesnika u sporazumu koji je voljan da svedoči, odnosno da prijavi ostale učesnike u sporazumu. Međutim, uvođenjem ovog instituta deluje se i preventivno na zaključivanje kartelskih sporazuma.

Režim oslobađanja od novčane kazne uveden je u slovenački pravni sistem 2008. godine, usvajanjem Zakona o sprečavanju povrede konkurencije. Članom 76 je predviđeno da učesnici kartela mogu da prijave kartel i da steknu potpuni imunitet od plaćanja kazni ili smanjenje novčane kazne. Uredba je doneta tek početkom 2010. godine, kada je zapravo počeo da se primenjuje ovaj institut, sa ciljem da se povećaju transparentnost i pravna sigurnost u vezi sa postupkom podnošenja prijave na osnovu modela koji je napravila Evropska mreža za konkurenciju. Zakonom su predviđeni uslovi za potpuni imunitet – oslobađanje od plaćanja kazne i uslove za smanjenje kazne. Zahtev može da podnese samo učesnik u sporazumu na nekoliko, zakonom propisanih, načina.

Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine od 2009. godina sadrži generalnu odredbu o režimu oslobađanja od obaveze plaćanja novčane kazne. Detaljnija pravila su sadržana u Odluci o proceduri, koja je doneta 2010. godine.

4 *Blic*, 16. oktobra 2011, str. 7.

Propisi o pravu na imunitet su harmonizovani sa pravom EU. Specifičnost bosansko-hercegovačkog prava je u tome što predlaže prethodnu prijavu, koja može da bude anonimna ali uz neke dokaze. Nadležni organ će proučiti prijavu i obavestiti podnosioca o tome da li on ispunjava uslove za oslobađanje od kazne ili ne. Ako ispunjava uslove, organ će doneti odluku o uslovnom oslobađanju od kazne, pod uslovom da podnosilac dostavi sve dokaze o zabranjenom kartelu. U suprotnom, podnosilac može da povuče dokaze, tj. da odustane ili da podnese zahtev za smanjenje novčane kazne. Ako podnosilac povuče dokaze, Komisija ih ne može koristiti. Ovo rešenje u pravu BiH čini se interesantnim i za prijaviocima pogodnim jer pruža alternativu u pogledu načina postupanja.

Pravo na imunitet uveden je i u hrvatsko pravo konkurencije nedavno, 2009. godine, a počeo je da se primenjuje oktobra 2010. godine. Zakon ovlašćuje nadležni organ – agenciju, da odobri potpuni imunitet učesniku u kartelu koji prvi obavesti agenciju i dostavi dokaze, bilo dokaze za pokretanje postupka, bilo dokaze za postupak koji je u toku. Takođe, učesnik može da traži smanjenje novčane kazne i da dostavi dokaze.

Makedonija je donela novi Zakon 2010. godine, u skladu sa standardima EU, te je, između ostalog, uveden i institut oslobađanja od plaćanja novčane kazne. U slučaju da podnosilac ne ispunjava uslove za oslobađanje, može mu se smanjiti iznos novčane kazne, ako dostavi dokaze koji su relevantni za zaključenje postupka o kartelskom sporazumu. Zakon predviđa iste uslove za oslobađanje i za smanjenje novčane kazne i utoliko se donekle razlikuje od ostalih zakona u regionu.

Za sada u pravu konkurencije Crne Gore ne postoji institut imuniteta.

4. Imunitet u pravu konkurencije Republike Srbije

Koncentracija se sprovodi po pribavljenom odobrenju koje na zahtev učesnika izdaje Komisija. Da bi jedna koncentracija potpala pod ovaj režim, potrebno je da zajednički ukupan godišnji prihod učesnika u koncentraciji ostvaren na svetskom tržištu bude preko 100 miliona evra, s tim što najmanje jedan učesnik u koncentraciji na tržištu Srbije ima prihod veći od 10 miliona evra. Takođe, koncentracija mora biti prijavljena Komisiji ako je ukupan godišnji prihod najmanje dva učesnika ostvaren u Srbiji najmanje 20 miliona evra, s tim što najmanje dva učesnika u koncentraciji imaju prihod veći od milion evra. Koncentracija koja se sprovodi putem ponude za preuzimanje akcionarskih društava mora biti prijavljena i kad nisu ispunjeni ovi uslovi. Komisija je dužna da objavi podatke u *Službenom glasniku* o nastaloj koncentraciji, može da odbaci zahtev, obustavi postupak, odobri koncentraciju, uslovno odobri koncentraciju i odbije zahtev za izdavanje odobrenja. Odobrena koncentracija se registruje u odgovarajućem registru.

Restriktivni sporazumi su sporazumi između učesnika na tržištu, čiji je cilj ili posledica značajno ograničavanje, narušavanje ili čak sprečavanje konkurencije na srpskom tržištu. Restriktivni sporazumi mogu da budu ugovori, ali mogu da budu i pojedine odredbe u ugovorima, zatim prećutni ili izričiti

dogovori, usaglašene prakse kompanija i sl. Restriktivni sporazumi su zabranjeni i ništavi, osim u slučajevima izuzeća od zabrane, o čemu odlučuje Komisija za zaštitu konkurencije.

Komisija je samostalna i nezavisna organizacija koja vrši javna ovlašćenja, ima status pravnog lica, odgovara Narodnoj skupštini Republike Srbije i finansira se iz budžeta Republike Srbije. Zakon vrlo detaljno reguliše nadležnost Komisije, sastav i izbor tela Komisije, finansiranje i sam postupak. Postupak se pokreće po službenoj dužnosti ili po zahtevu koji podnosi učesnik na tržištu. Komisija pokreće postupak po službenoj dužnosti kada dođe do saznanja da je izvršena radnja kojom se vrši povreda zakonskih odredaba ili kada stranka učini verovatnim da je takva radnja učinjena ili kada sama stranka nema dovoljno sredstava za pokretanje i vođenje postupka po svom zahtevu. Zahtev za utvrđivanje da pojedini sporazum nije zabranjen ili da se pojedini sporazum izuzme od zabrane mogu da podnesu učesnici ili samo jedan učesnik. Kada je reč o postojanju dominantnog položaja, učesnik podnosi zahtev Komisiji za utvrđivanje da pojedina radnja nije zabranjena odnosno da ne predstavlja zloupotrebu dominantnog položaja. Zahtev za izdavanje odobrenja za sprovođenje koncentracije podnose učesnici ili samo jedan učesnik kada je reč o sticanju kontrole na drugim učesnikom na tržištu.

U pravu Republike Srbije, pravo na imunitet je bilo predviđeno u ranije važećem Zakonu o zaštiti konkurencije od 2005. godine. Ono je predviđalo imunitet za sve učesnike koji obaveste Komisiju pre pokretanja bilo kakvog postupka o restriktivnom sporazumu. U Zakonu o zaštiti konkurencije od 2009. godine, pravo na oslobađanje od plaćanja novčane kazne i pravo na smanjivanje iznosa koji učesnik mora da plati mnogo je detaljnije regulisano, u skladu sa pravnim standardima prava EU. Ono je predviđeno članom 69 Zakona o zaštiti konkurencije⁵, zatim Uredbom o uslovima oslobađanja od plaćanja novčanog iznosa mere zaštite konkurencije⁶ i Smernicama za primenu člana 69 Zakona o zaštiti konkurencije i navedene Uredbe, koju je doneo Savet Komisije za zaštitu konkurencije 30. avgusta 2010. godine.

Član 69. Zakona predviđa da KZK može da oslobodi od obaveze plaćanja novčanog iznosa mere zaštite konkurencije učesnike u restriktivnom vertikalnom sporazumu (kartelskom sporazumu), kako bi ih nagradila za saradnju u ispitnom postupku. Naime, učesnik restriktivnog sporazuma koji prvi Komisiji prijavi postojanje sporazuma ili dostavi dokaze na osnovu kojih Komisija može doneti rešenje o povredi koja se odnosi na zaključivanje restriktivnih sporazuma, oslobađa se od obaveze plaćanja novčanog iznosa mere zaštite konkurencije. Oslobađanje od obaveze plaćanja novčanog iznosa primeniće se pod uslovom da u trenutku dostavljanja dokaza Komisija nije imala saznanje o postojanju restriktivnog sporazuma, ili je imala saznanje ali nije imala dovoljno dokaza da donese zaključak o pokretanju postupka.

Ukoliko učesnik zabranjenog restriktivnog sporazuma ne ispunjava uslove za oslobađanje od obaveze plaćanja novčanog iznosa, visina plaćanja novčanog iznosa mere zaštite konkurencije može biti smanjena pod uslovom da

5 Službeni glasnik Republike Srbije, br. 51/2009.

6 Službeni glasnik Republike Srbije, br. 5/2010.

u toku postupka Komisiji dostavi dokaze, koji u tom trenutku nisu bili dostupni, a koji omogućavaju okončanje postupka i donošenje rešenja o povredi – zaključivanju zabranjenog restriktivnog sporazuma. Pri tome oslobađanje od obaveze plaćanja i smanjenje obaveze plaćanja novčane kazne ne može se primeniti na učesnika sporazuma koji je inicirao zaključenje sporazuma.

Vlada bliže određuje uslove za primenu člana 69, kojim se predviđa program imuniteta u pravu Republike Srbije navedenom Uredbom od 2010. godine, a u skladu sa Obaveštenjem Evropske komisije o imunitetu. Uredbom se predviđa imunitet od plaćanja novčanih kazni učesniku koji prvi prijavi restriktivni sporazum, pod uslovom da ispitni postupak još nije pokrenut, bilo zato što Komisija nije imala saznanja o tome ili nije imala dovoljno dokaza za pokretanje postupka. Takođe, obaveze plaćanja novčanog iznosa oslobađa se učesnik u restriktivnom sporazumu koji dostavi raspoložive dokaze o sporazumu ili Komisiji ukaže kod koga se ti dokazi nalaze. Zatim, učesnik koji nije prinudno delovao ili podstrekavao druge učesnike na tržištu na zaključenje ili sprovođenje restriktivnog sporazuma. Na kraju, obaveze oslobađanja od plaćanja novčane kazne ne može nikad da bude oslobođen učesnik koji je bio inicijator ili organizator restriktivnog sporazuma. Bitan, opšti uslov je da taj učesnik u potpunosti saraduje se Komisijom. Ograničenje oslobađanja od obaveze iz mere zaštite konkurencije postoji samo za prve podnosiocima prijave.

Osim tih uslova, učesnik u restriktivnom sporazumu se oslobađa obaveze plaćanja novčane kazne ako potpiše izjavu kojom se obavezuje da će u dobroj veri, potpuno i stalno saradivati sa Komisijom do pravosnažnosti rešenja, zatim ako dostavi sve informacije koje poseduje, ako bez odlaganja obustavi dalje učešće u sporazumu i, naravno, ako ne uništava i prikriva dokaze.

U navedenoj Uredbi, koja članom 2 i članom 3 propisuje uslove za oslobađanje od obaveze plaćanja novčanog iznosa mere zaštite konkurencije nije sasvim jasan odnos uslova iz navedenih članova. Da li su uslovi kumulativni ili su odvojeni, tj. da li jedan učesnik u restriktivnom sporazumu, da bi se koristio institut imuniteta, treba da ispuni i uslove iz člana 2 i uslove iz člana 3 ili je dovoljno da ispuni uslove iz jednog od ova dva člana. Tumačenje koje je nama blisko je da je reč o odvojenim uslovima, tj. da je za sticanje imuniteta dovoljno da se ispuni bilo koji od navedenih uslova iz ova dva člana Uredbe.

U svakom slučaju, program imuniteta koji se primenjuje u pravu Srbije od 1. novembra 2009. godine jeste veoma moćan instrument za destabilizaciju kartela i efikasno sredstvo za borbu protiv restriktivnih sporazuma, naročito onih koji imaju za predmet utvrđivanje cena, količina i drugih parametara kojima se kontroliše ili deli tržište.

U Smernicama su predviđeni uslovi za oslobađanje od obaveze plaćanja novčanog iznosa mere zaštite konkurencije ako učesnik ispuni sledeće uslove, taksativno nabrojane: ako prvi prijavi sporazum Komisiji, ako Komisija nije imala saznanja o tom sporazumu ili nije imala dovoljno dokaza da pokrene postupak, ako dostavi sve raspoložive dokaze, ako ti dokazi omogućuju Komisiji da donese rešenje, ako prijavitelj nije inicijator ili organizator sporazuma ili pak podstrekač i ako prijavitelj u potpunosti i kontinuirano saraduje sa Komisijom. Nabrojani uslovi su u skladu sa pravnim režimom oslobađanja u zemljama EU, izuzev uslova koji u sebi sadrži diskreditivnost Komisije – ako

podneti dokazi omogućuju donošenje rešenja. Odredba ovakve sadržine ima protekcionistički karakter u odnosu na Komisiju, ali može da deluje destimulativno na učesnika koji prijavljuje sporazum i učini sve što može u pogledu dostavljanja dokaza, a rizikuje da ne bude oslobođen od obaveze plaćanja.

U Smernicama su predviđeni i uslovi kada Komisija može smanjiti obavezu učesniku u restriktivnom sporazumu, i to ako učesnik podnese zahtev za smanjenje obaveze, a ne ispunjava uslove za oslobađanje od obaveze, nije inicijator, organizator ili podstrekač, dostavi dokaze koji omogućavaju okončanje postupka i donošenje rešenja i saraduje sa Komisijom.

Pri tome se svaki učesnik u restriktivnom sporazumu može obratiti Komisiji anonimno ili podnošenjem prijave sa zahtevom za oslobađanje od obaveze. Inače, sve prijave imaju status poverljivih podataka u skladu sa Zakonom.

Učesniku koji je podneo zahtev za smanjenje obaveze i ispunio uslove predviđene Zakonom, Komisija može smanjiti obavezu od 30% do 50% ako mu je priznat status prvog podnosioca zahteva za smanjenje obaveze, od 20% do 30%, ako mu je priznat status drugog podnosioca i konačno 20% za sve ostale podnosiocе zahteva.

Zaključak

Usvajanjem instituta imuniteta u pravo konkurencije Republika Srbija će se svrstati u red zemalja sa savremenim pravnim rešenjima iz oblasti prava konkurencije i imaće zakonodavstvo u potpunosti usklađeno sa pravom Evropske unije. Pravi učinak Zakona kojim se uvodi ovaj institut moći će da se sagleda tek po proteku određenog vremena, budući da je potrebno da program imuniteta postane opštepoznat učesnicima u privredi, sa pogodnostima koje on predviđa kao da se se uspostavi profesionalna atmosfera, u kojoj će dobrovoljno prijavljivanje kartela biti ocenjeno kao pozitivan gest u privrednom poslovanju i način za zaštitu interesa potrošača, a ne kao „potkazivanje“ nezadovoljnog učesnika kartela ostalih članova kartela.

Literatura

1. Rilke, B. „Zabrana zloupotrebe dominantnog položaja na tržištu prema jugoslovenskom pravu i pravu EU“, *Privreda i pravo*, Beograd, br. 58/1998.
2. Tijanić, P. „Nelojalna konkurencija i Zakon o preduzećima“, *Privreda i pravo*, Beograd, br. 58/1999.
3. Begović, B. i grupa autora. *Antimonopolska politika u SR Jugoslaviji*, Beograd 2002, str. 11.
4. Passa, J. *Contrefaçon et concurrence déloyale*, Pariz, 1997, str. 57.
5. Schricke, P. *Twenty-five years of protection against Unfair competition*, Minhen, 1996, str. 22.
6. Besarović, V. *Pravo intelektualne svojine*, Beograd 2005.
7. *U fokusu konkurencija*, izdanje advokatske kancelarije Karanović, Nikolić, Beograd 2010.

Vesna Besarović, PhD

Professor of Law University of Belgrade, Faculty of Law

LENIENCY PROGRAM IN SERBIAN ANTY-
MONOPOLY LAW
– INSTRUMENT AGAINST HARD CORE CARTEL –

Abstract

The party to the Restrictive Agreement who informs the first on the existence of such agreement or provide evidence on the basis of which the Commission passed a decision on infringement, is to be relieved of obligation to pay pecuniary amount as the measure for protection of competition. The relief of obligation shall be applied under condition that Commission did not have knowledge on existence of restrictive agreement at the moment of the submission of evidence. If the party to the Restrictive Agreement does not meet the conditions for relief of obligation to pay pecuniary amount, this amount as the measure for protection of competition may be reduced.

Key words: Immunity Program, Vertical Restrictive Agreements, Commission for Protection of Competition